

**ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ПРИМУСУ ОРГАНАМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

**ELEMENTS OF THE MECHANISM OF LEGAL REGULATION
OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENFORCEMENT BY NATIONAL POLICE
BODIES OF UKRAINE**

Метою статті є: визначити поняття та розкрити елементи механізму правового регулювання адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України. У статті розкриваються загальнотеоретичні підходи стосовно категорій «механізм» та «правовий механізм», на основі чого було встановлено, що механізм правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України – це визначена нормами чинного законодавства взаємоузгоджена та доповнююча одне одного система сукупність елементів, які спрямовані на забезпечення ефективного регулювання правовідносин, що виникають в процесі реалізації відповідних заходів. Підкреслено, що за допомогою механізму правового регулювання, упорядковуються суспільні відносини та явища правової дійсності, забезпечується їх взаємодія та єдність функціонування, відбувається юридичний вплив на суспільні відносини та суб'єктів права за допомогою правових приписів. Особливе місце серед елементів механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами Національної поліції займають акти правозастосування. У механізмі правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції втілюється, зокрема у правозастосовній діяльності. Складові елементи механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції здебільшого співпадають із загальними напрямками регулювання адміністративного права. Втім, в контексті проведеного дослідження ми можемо говорити про окремі особливості, які вирізняють механізм правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції від інших напрямів дії правових норм: по-перше, досліджуваний механізм правового регулювання чітко визначений нормами адміністративного права і забороняє свавільні дії Національної поліції при застосуванні адміністративно-правового примусу до суб'єктів права; по-друге, в цьому механізмі правового регулювання є чітко визначений перелік актів застосування та актів реалізації. Правозастосовні акти мають основні риси, які відмежовують їх від інших правових актів: державно-владний характер; характер веління; по-третє, система механізму правового регулювання складається з основних та факультативних елементів.

Ключові слова: механізм правового регулювання, адміністративно-правовий примус, Національна поліція України.

The purpose of the article is: to define the concept and reveal the elements of the mechanism of legal regulation of administrative and legal coercion by the National Police of Ukraine. The article reveals general theoretical approaches regarding the categories "mechanism" and "legal mechanism", on the basis of which it was established that the mechanism of legal regulation of the application of administrative and legal coercion by the National Police of Ukraine is a mutually agreed and complementary system set of elements defined by the norms of current legislation. which are aimed at ensuring effective regulation of legal relations arising in the process of implementing relevant measures.

It is emphasized that with the help of the mechanism of legal regulation, social relations and phenomena of legal reality are regulated, their interaction and unity of functioning is ensured, there is a legal influence on social relations and subjects of law with the help of legal prescriptions. Law enforcement acts occupy a special place among the elements of the mechanism of legal regulation of the use of administrative and legal coercion by the National Police. In the mechanism of legal regulation, the application of administrative and legal coercion by police bodies is embodied, in particular, in law enforcement activities. Constituent elements of the mechanism of legal regulation of the application of administrative and legal coercion by police bodies mostly coincide with the general directions of administrative law regulation. However, in the context of the conducted research, we can talk about certain features that distinguish the mechanism of legal regulation of the application of administrative and legal coercion by police bodies from other areas of legal norms: firstly, the researched mechanism of legal regulation is clearly defined by the norms of administrative law and prohibits arbitrary actions of the National the police when applying administrative and legal coercion to legal subjects; secondly, in this mechanism of legal regulation there is a clearly defined list of acts of application and acts of implementation. Law-enforcing acts have the main features that distinguish them from other legal acts: state-authority character; nature of command; thirdly, the system of the mechanism of legal regulation consists of basic and optional elements.

Key words: *mechanism of legal regulation, administrative and legal coercion, National Police of Ukraine.*

Постановка проблеми. У сучасній теорії адміністративного права використання поняття «механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції» має вагомe теоретичне та практичне значення. За допомогою цього правового явища віддзеркалюються всі недоліки правового регулювання застосування примусу органами Національної поліції, виявляються проблеми реалізації відповідних правових норм, розробляються ефективні шляхи удосконалення адміністративного законодавства у цій сфері. Механізм правового регулювання, як загальнотеоретична правова категорія відображає внутрішню динаміку, функціонування правової форми загалом. Серед низки категорій функціонального ряду досліджувана правова категорія є базовою. Саме тому висвітлення галузевої проблематики щодо механізму правового застосування адміністративно-правового примусу органами поліції доцільно розпочати з узагальненої характеристики понять «механізм» та «механізм правового регулювання».

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, пов'язані із регулюванням адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України, у своїх наукових працях розглядали: О.М. Бандурка, Ю.З. Біла-Тюріна, С.І. Братков, С.М. Гусаров, Т.В. Євчук, О.Ф. Кобзар, А.Т. Комзюк, О.М. Музичук, М.І. Пелех, Д.Б. Санакоєв, Ю.В. Сіроштан, О.І. Ульянов, І.С. Циб, О.С. Юнін та багато інших. Втім, незважаючи на чималі теоретичні здобутки, в юридичній літературі відсутні комплексні дослідження, присвячені теоретичному осмисленню сутності та елементів механізму правового регулювання адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України.

Саме тому **метою статті** є: визначити поняття та розкрити елементи механізму правового регулювання адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Роль та значення механізму правового регулювання адміністративно-правового примусу органами поліції полягає в тому, що за умови його ефективного функціонування можливим є: 1) захист суспільних відносин від будь-яких протиправних посягань; 2) дотримання прав, свобод та законних інтересів усіх суб'єктів права. Окрема категорія науковців визначає механізм правового регулювання через його складові елементи. Адже, будь-яка система складається з взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів. Такий підхід надасть можливість в контексті цього дослідження визначити окремі елементи механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції, що дозволить визначити основне його функціональне призначення. Тож, кожен елемент виступає частиною системи механізму правового регулювання.

До елементів, як складових системи механізму правового регулювання науковці-теоретики відносять такі: 1) юридичні норми; 2) правові відносини; 3) акти реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків; 4) акти застосування права; 5) акти офіційного тлумачення права; 6) нормативно-правові акти; 7) юридичні факти; 8) законність; 9) правосвідомість; 10) правові

способи (дозволи, зобов'язання, заборони); 11) правові форми (використання, виконання, дотримання, застосування); 12) правова культура; 13) правомірна поведінка; 14) протиправна поведінка; 15) юридична відповідальність; 16) суб'єкти правового регулювання; 17) інші правові засоби. Не складно бачити, що у такому переліку – різнопланові елементи: формалізовані правові явища (нормативно-правові акти, суб'єкти правового регулювання), діяння (поведінка), ціннісні психологічні категорії (правосвідомість, правова культура) тощо. Без сумніву, всі вони так чи інакше прямо чи опосередковано пов'язані з правовим регулюванням. Саме тому їх і намагаються включити до механізму правового регулювання. Але з цього переліку необхідно виокремити саме ті, які у сукупності утворюють систему, яку ми називаємо «механізм правового регулювання» [1, с. 37].

Отже, П.М. Рабінович. поділяє елементи механізму правового регулювання на [2, с. 168–169]:

а) обов'язкові на відповідних стадіях регулювання: 1) норми права (моделюють, регламентують суспільні відносини); 2) нормативно-правові акти («організують» зміст правових норм, виражають їх зовні, забезпечують набуття ними чинності); 3) юридичні факти (породжують, змінюють або припиняють суб'єктивні юридичні права і обов'язки персоніфікованих суб'єктів); 4) правовідносини (конкретизують взаємні юридичні права та обов'язки персоніфікованих суб'єктів); 5) акти тлумачення (з'ясування) змісту правових норм; 6) акти реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків;

б) обов'язкові протягом усього регулювання: 1) правосвідомість (ідеологічно, духовно забезпечує процес правового регулювання); 2) законність (гарантує реальність здійснення регулятивного процесу);

в) факультативні: 1) інтерпретаційно-правові акти (забезпечують однакове розуміння змісту правових норм); 2) акти застосування правових норм (забезпечують владну організацію правовідносин між суб'єктами правореалізації) [2, с. 168–169]. Тож, вчений пропонує широкий підхід до елементної будови механізму правового регулювання.

Так, Ю.З. Біла-Тюріна розглядає структуру механізму адміністративно-правового регулювання послуг, що надаються Національною поліцією, шляхом виокремлення необхідних і достатніх елементів: 1) адміністративно-правові норми та адміністративне законодавство; 2) адміністративно-правові відносини; 3) правова свідомість; 4) правова поведінка; 5) юридична відповідальність [3, с. 5].

Незважаючи на різній у поглядах теоретиків на зміст механізму правового регулювання, більшість вчених до його основних конструктивних елементів все ж таки відносить норми права, правовідносини та акти реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. При цьому такі елементи розглядають не окремо, а у взаємному зв'язку. У самому загальному вигляді ці зв'язки можна викласти так. Правовідносини пов'язані з нормою права через диспозитивну норму, яка визначає зміст правовідносин, та через санкційну норму, що захищає правовідносини та гарантує функціонування правовідносин. Акт реалізації права є наслідком нормального функціонування правовідносин, переходу їх змісту у реальну поведінку суб'єктів. Акт застосування виходить з умов функціонування правовідносин та включається у роботу системи за умов не реалізованості змісту правовідносин. При цьому весь механізм правового регулювання працює як єдине ціле і фактично виконує функцію регулятора суспільних відносин. Він саме регулює суспільні відносини, вводить поведінку суб'єктів суспільних відносин до правових рамок, не тільки нормує відносини, що властиво правовій нормі, а й втілює ці правові норми у поведінку учасників відносин. Відтак можна стверджувати, що механізм правового регулювання у такому складі виконує функцію регулятора суспільних відносин, якщо під таким регулюванням розуміти не лише вироблення загальнообов'язкових правил поведінку, а й реалізацію цих правил у поведінці суб'єктів, фактичне «життя» правових норм, реальну впорядкованість суспільних відносин правом [1, с. 39].

Аналізуючи наведені загальнотеоретичні підходи щодо елементів, як складових механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції, ми пропонуємо визначити наступні:

- 1) адміністративно-правові норми;
- 2) правовідносини, що виникають у сфері застосування адміністративно-правового примусу органами поліції;
- 3) акти правозастосування адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України;

4) інтереси та гарантування прав суб'єктів адміністративних правовідносин у сфері застосування адміністративно-правового примусу органами НПУ;

5) акти тлумачення (інтерпретаційні акти) адміністративно-правового примусу.

В контексті цього дослідження аналізу норм адміністративного права, що становлять нормативно-правове регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами Національної поліції, що об'єктивно виражені в законах та інших нормативно-правових актах, приділено увагу в попередньому підрозділі нашого дисертації. Тому, вважаємо за доцільне наразі зупинитися на дослідженні та тлумаченні інших елементів механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції.

Отже, одним з елементів механізму правового регулювання досліджуваної сфери є правовідносини, що виникають у сфері застосування адміністративно-правового примусу органами поліції. Один з класичних підходів до визначення дефініції «правові відносини» полягає в наступному і розглядає цю загальнотеоретичну правову категорію, як свідомі вольові суспільні відносини, що виникають і здійснюються на основі норм права, учасники яких пов'язані закріпленими в нормах права взаємними правами та обов'язками, реалізація яких забезпечується можливістю застосування державного примусу [5, с. 194; 6; 7].

Органи Національної поліції та їх посадові особи, як суб'єкт адміністративних правовідносин, що вступає у взаємодію з правопорушником, наділений владними повноваженнями та має правові підстави, у випадках визначених законом, застосувати заходи адміністративного примусу, за допомогою яких впливає на суспільні правовідносини з метою забезпечення суспільної безпеки, громадського правопорядку, охорони прав, свобод та інтересів усіх суб'єктів права.

Особливе місце серед елементів механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами Національної поліції займають акти правозастосування. У механізмі правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції втілюється, зокрема у правозастосовній діяльності.

Правозастосовні акти мають низку ознак, що виокремлюють їх з-поміж інших правових актів, але особливо слід підкреслити дві основні риси: державно-владний характер, що спріднює правозастосовний акт з іншими правовими актами, які виходять від державних органів або інших уповноважених суб'єктів і спрямовані на регулювання суспільних відносин; характер веління, яке індивідуалізує загальне правило поведінки (норму права) і містить заснований на ньому індивідуальний припис стосовно конкретного життєвого випадку, який викликає виникнення, зміну чи припинення правовідносин для конкретного суб'єкта права [9].

Під актами реалізації (застосування) В.В. Пашутін пропонує розуміти не документи з відповідною структурою, а переведені у правомірну поведінку загальний припис правової норми або індивідуальний припис, що впливає із загального припису правової норми [1, с. 40; 8]. Серед інших ознак слід назвати: законність правозастосовного акта, тобто прийняття його компетентним суб'єктом, у відповідності із законом, при додержанні правил, що регламентують порядок, строки його видання і форму; приймається компетентним суб'єктом; володіє юридичною силою; обов'язковість його для всіх суб'єктів права, кому він адресований; документальна форма акта, яка дозволяє точно зафіксувати зміст волі суб'єкта правозастосування і винесеного ним рішення, а також забезпечити можливість наступної перевірки цього рішення з точки зору його законності, обґрунтованості й таке інше [9]. За допомогою правозастосовної діяльності здійснюється два завдання: 1) організація виконання приписів норм права; 2) забезпечення реакції з боку державних органів за порушення або неналежне виконання норм права [12, с. 17]. Правозастосовний акт – це рішення, переважно документально оформлене, прийняте компетентним суб'єктом на основі правових норм, спрямоване на регулювання індивідуальних відносин шляхом виникнення, зміни чи припинення відповідних правовідносин [9].

Оформлення правового акту, в тому числі і акту правозастосування, пов'язується з прийняттям рішення відносно розподілу його складових компонентів та визначення їхніх зв'язків. Правозастосовні акти поліції можуть набувати як форму документа, зокрема, протокол про адміністративне правопорушення, протокол про адміністративне затримання тощо, так і форму дії (накладення адміністративного стягнення у вигляді попередження).

Ще одним елементом механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції є інтереси та гарантування прав суб'єктів адміністративних правовідносин у сфері застосування адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України. Реалізація інтересів та прав суб'єктів адміністративних правовідносин

за допомогою механізму правового регулювання можлива лише за участі суб'єктів, наділених відповідними державно-владними повноваженнями. Особа не може самостійно наділити себе правами і обов'язками для того, щоб стати суб'єктом адміністративного права, – таким він може бути визнаний тільки відповідними нормами права за допомогою визначення відповідних прав і обов'язків. Так, В.К. Колпаков зазначає, що крім інших особливостей, «претендент» набуває статусу суб'єкта адміністративного права тільки в тому випадку, якщо держава, використовуючи адміністративно-правові норми, робить його носієм (власником) прав і обов'язків, які реалізуються останнім у сфері державного управління [13, с. 167].

Суб'єктами адміністративно-правових відносин у сфері застосування адміністративно-правового примусу органами поліції є, відповідно, органи Національної поліції України, з однієї сторони, та правопорушник – з іншої.

Останнім, запропонованим нами елементом механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції є акти тлумачення (інтерпретаційні акти) адміністративно-правового примусу органами Національної поліції України. Внаслідок діяльності по тлумаченню норм права може з'явитися офіційний акт тлумачення норми права (інтерпретаційний акт), який відіграє значну роль у процесі правоохоронної діяльності. Цей акт має особливу правову природу, діє в єдності з нормами права і тому не має самостійного значення. Акт тлумачення норми права (інтерпретаційний акт) – це акт-документ, що містить офіційне, формально-обов'язкове роз'яснення змісту норм права. Акти тлумачення норм права є характерними виключно для офіційного тлумачення норм права, оскільки в процесі неофіційного тлумачення такі акти, як правило, не видаються. У випадку, коли офіційне тлумачення норм права є нормативним, воно завжди знаходить свій зовнішній вираз в самостійному спеціальному документі – акті тлумачення норм права [14].

Акти тлумачення норм права в механізмі правового регулювання не є обов'язковим елементом саме у сфері застосування адміністративно-правового примусу органами поліції, тобто має другорядний, факультативний характер. Так, у разі виникнення необхідності інтерпретації окремої норми права, то поліцейський має змогу звернутися за офіційним тлумаченням задля уникнення порушень при застосуванні адміністративно-правового примусу.

Висновки. Складові елементи механізму правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції здебільшого співпадають із загальними напрямками регулювання адміністративного права. Втім, в контексті проведеного дослідження ми можемо говорити про окремі особливості, які вирізняють механізм правового регулювання застосування адміністративно-правового примусу органами поліції від інших напрямів дії правових норм:

- по-перше, досліджуваний механізм правового регулювання чітко визначений нормами адміністративного права і забороняє свавільні дії Національної поліції при застосуванні адміністративно-правового примусу до суб'єктів права;
- по-друге, в цьому механізмі правового регулювання є чітко визначений перелік актів застосування та актів реалізації. Правозастосовні акти мають основні риси, які відмежовують їх від інших правових актів: державно-владний характер; характер веління;
- по-третє, система механізму правового регулювання складається з основних та факультативних елементів.

Список використаних джерел:

1. Пашутін В.В. Склад механізму правового регулювання: системний підхід. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*, 2016. № 2(56). С. 34–43.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Вид. 9-ге зі змінами. Львів : «Край», 2007. 192 с.
3. Біла-Тюріна Ю.З. Адміністративно-правове регулювання послуг, що надаються Національною поліцією України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2019. 22 с.
4. Пашутін В.В. Склад механізму правового регулювання: системний підхід. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*, 2016. № 2(56). С. 34–43.
5. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
6. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). Київ, 1998. 52 с.
7. Макаренко А.В. Адміністративне право : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ, 2008. 264 с.

8. Ткаля О. В. Адміністративно-правовий вплив на неправомірну поведінку: теоретичний аспект. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова; МОН України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права» . Миколаїв : Ліон, 2016. С. 425–450.

9. Офіційний веб-сайт Національної академії внутрішніх справ. URL: <https://arm.naiuau.kiev.ua/books/enforcement/info/lec5.html>

10. Пашутін В.В. Склад механізму правового регулювання: системний підхід. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*, 2016. № 2(56). С. 34–43.

11. Офіційний веб-сайт Національної академії внутрішніх справ. URL: <https://arm.naiuau.kiev.ua/books/enforcement/info/lec5.html>

12. Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях : навч. посібник / за заг. ред. Л. Р. Наливайко. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 252 с.

13. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

14. Теорія права і держави: навчальні матеріали. URL: https://pidru4niki.com/1527111543162/pravo/akti_ofitsiynogo_tlumachennya_norm_prava

УДК 342.92

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.17>

ГАПОН В.О.

СУБ'ЄКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

SUBJECTS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF VOLUNTEER ACTIVITIES IN UKRAINE

У статті проаналізовано повноваження суб'єктів публічного адміністрування у сфері волонтерської діяльності в Україні. Визначено зміст таких понять як «волонтерство», «волонтер» та «публічне адміністрування», що виступають в якості основи проведеного дослідження. Встановлено, що суб'єкти публічного адміністрування у сфері волонтерської діяльності виконують покладені на них повноваженням на чотирьох рівнях: вищому, середньому, місцевому та локальному. Необхідність публічного адміністрування у сфері волонтерської діяльності обґрунтовується тим, що на сучасному етапі, а саме в умовах повномасштабного вторгнення, надання допомоги Збройним Силам України, постраждалому цивільному населенню та внутрішньо переміщеним особам, виступає в якості життєво необхідної потреби у протистоянні збройній агресії росії.

Зазначено, що військові дії зумовили необхідність врегулювання зайняття волонтерською діяльністю у районі проведення антитерористичної операції, під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації та/або іншої країни проти України, бойових дій та збройних конфліктів. Додатково встановлено гарантії надання грошової допомоги волонтерам, які загинули чи отримали інвалідність у процесі провадження волонтерської діяльності

© ГАПОН В.О. – аспірант кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін (Інститут права та суспільних відносин ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «УКРАЇНА»)